

UDK:801.311:808.62

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 12/1986

Petar Šimunović

Zavod za jezik IFF, Zagreb

PRISTUP JEZIČNOJ I ONOMASTIČKOJ PROBLEMATICI
OTOKA ŠOLTE

Otok Šolta jedan je od rijetkih većih jadranskih otoka bez grada, koji je u demografskom i jezičnom smislu značio mnogo u oblikovanju jezičnog izraza, u filtriranju stranog jezičnog nanosa u čakavštini, te osobito u zemljopisnim i osobnim imenima. Šolta, za razliku od susjednih dalmatinskih otoka, svoja je starija naselja razmjestila po unutrašnjosti uz prisojne rubove plodnog šoltanskog polja, zaklonjena pogledu s mora, kojim su u prošlosti krstarile otočanima nepoćudne lađe, najčešće gusarske. Šolta je sačuvala priličan broj značajnih starokršćanskih zdanja i drugih spomenika iz VI—VII. stoljeća, koja su nastala i bila u funkciji prije hrvatske doseobe na otok. Ona su Hrvatima, zajedno s ostalim starincima, služila za iste potrebe. Razvijala se tako dolaskom Hrvata na Šoltu biološka, jezična i konfesijska simbioza. Dio zajedničkog romansko-hrvatskog prožimanja ogleda se u starijoj šoltanskoj toponimiji.

Otok je Šoltu više od dva puna desetljeća intenzivno istraživao I. Rubić. On je o njoj napisao nekoliko geografskih i antropogeografskih studija¹, te je s toga gledišta ovaj otok prilično dobro istražen. O šoltanskim dijalektima dao je iscrpnu studiju M. Hraste², određivši ih s obzirom na lokalne govore srednjodalmatinskih otoka Brača, Hvara i Visa. Govor Grohota obrađen je kao dijalektološki punkt za Hrvatsko-srpski dijalektološki atlas³. O toponomastičkom istraživanju otoka pisao je P. Skok u odjelku svoje knjige *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima*⁴, a o sveukupnoj onomastičkoj problematici napisao je P. Šimunović opširniji izvješ-

¹ *Obala Šolte*, Geografski vestnik, Ljubljana 1927; *O imenu otoka Šolte*, Glasnik Geografskog društva, sv. 13, Beograd 1927, 221—223; *Nešto o imenima otoka Šolte*, Vjesnik za arh. i hist. dalm., sv. 49, Split 1926/27, 60—65; *Dvorac Martinis-Marchi na Šolti*, Novo doba, Split 1927, od 17. travnja; *Prilozi hidrografiji otoka Šolte*, Hrvatski geografski glasnik, Zagreb 1931; *Pomicanje naselja na Šolti*, Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, sv. 50, Split 1931, 330—338; *Tri Šolte*, Hrvatski glasnik, Split 1939, 2. XII.; *Mali oblici na obalnom reljefu istočnog Jadrana*, Geografski vestnik, sv. 12—13, Ljubljana 1937, 3—55; *Geografsko istraživanje otoka Šolte*, Ljetopis JAZU, knj. 55, Zagreb 1949, 169—174; *Porijeklo stanovništva otoka Šolte*, Srpski etnografski zbornik, Naselja i poreklo stanovništva, knj. 36, Beograd 1960, 1—162+10 tabla.

² *Osobine govora otoka Šolte, Čiova, Drvenika i susjedne obale*, Rad JAZU, knj. 272, Zagreb 1948, 123—156.

³ P. Šimunović, *Grohote*, upitnik za Srpskohrvatski dijalektološki atlas, pohranjen u Zavodu za jezik, Zagreb.

⁴ P. Skok, *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima*, I, Zagreb 1950, 167—171.

taj⁵. Kratke napomene o arheološkom proučavanju otoka objavio je F. Bulić u svojem *Bullettinu*, odnosno u *Vjesniku za arheologiju i historiju dalmatinsku*⁶; o nastavku poslijeratnih arheoloških istraživanja pisao je D. Vrsalović⁷, starokršćansku baziliku na otočiću Stipanskoj obradio je T. Marasović⁸, a najobuhvatnije o starokršćanskoj arheologiji na Šolti pisao je I. Fisković⁹.

Rezultati tih istraživanja pomažu objasniti današnju jezičnu i onomastičku diferencijaciju na otoku.

Šolta površinom od 57,8 km² pripada među otoke srednje veličine na Jadranu. Opseg njezine obale iznosi 93,1 km. Sjeverna je obala prilično slabo razvedena sa samo nekoliko većih uvala: *Gôrna Krušica*, *Něčujam*, *Rogáč*, *Dôňá*¹⁰ *Krušica*, dok je južna i zapadna obala strmija s većim brojem lijepih i zaklonjenih uvala. Šolti pripada skupina otočića na zapadu pred Maslinicom, i to: *Polěbrňák* (0,06 km²), *Săskiňa* (0,012 km²), *Balkûn* (po izgovoru Maslinčana) i *Bakûl* (po izgovoru ostalih Šoltanjana) (0,2 km²), *Kămik* (0,0012 km²), *Fûdula* (0,08 km²) *Grměj* (0,04 km²) i *Stîpanskă*¹⁰ (0,5 km²). Najviši je vrh na Šolti *Věla stráža* (237 m).

Ime otoka Šolte spominje se prvi put kod grčkoga geografa Scylaxa već u V. st. pr. n. e. pod imenom *Olynta*. U kasnijim spomenicima susretali smo i ove likove: *Solentia*, *Solenta*, *Soluta*¹¹, *Sulet*¹² i *Solta*¹³. O tim imenima pisali su u više navrata I. Rubić¹⁴, A. Mayer¹⁵, P. Skok¹⁶ itd. Iz njihovih radova teško se naslućuje slijed i veza navedenih oblika: *Olynta*... ↔ ...*Solta* pa dosadašnja proučavanja ne daju zadovoljavajući odgovor ni o jezičnoj strukturi, ni o jezičnoj pripadnosti imena *Solenta*. U tom imenu zapaža se, kao u mnogim predrimskim imenima na istočnojadranskom primorju, glasovna skupina *[-ent-]*: *Pinquentum* (Buzet), *Farentium* (Poreč), *Colentum* (Murter) i *Solenta* (Šolta). Imena s tom glasovnom skupinom imaju sjeverniji areal od imena na *[-unt-]*: *Spinuntum* (Špinut), *Pituntum* (Podstrana), *Diluntum* (Stolac), *Maluntum* (Molunat). Ti toponimi osim na krajnim rubovima: *Buzet* (Pinquentum) ↔ *Stolac* (Diluntum), protežu se uz primorje, a razmednica tih dviju skupina (izuzme li se *Argyrunum* = Starigrad) nalazi se upravo kod Splita, gdje *Solenta* pripada zapadnoj, a *Spinuntum* (= Špinut, dio Splita) istočnoj skupini¹⁷.

⁵ P. Šimunović, *Izveštaj o onomastičkom istraživanju otoka Šolte*, Ljetopis JAZU, knj. 71, Zagreb 1966, 361—369.

⁶ Usp. *Bullettino XXI*, 1898; *Vjesnik za arheologiju i historiju dalm.*, 42. i 43, 1920.

⁷ *Četverogodišnji rad Instituta za nacionalnu arheologiju i Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu*, Starohrvatska prosvjeta, serija 3, 8—9, Zagreb 1963, 261—279; za Šoltu, 276—277.

⁸ T. Marasović, *Starokršćanska bazilika na Stipanskoj kod Šolte*, *Vjesnik za arh. i hist. dalm.*, 63, 1969, 151—162.

⁹ I. Fisković, *O ranokršćanskoj arhitekturi na otocima Braču i Šolti*, Arheološki radovi i rasprave JAZU, 8—9, Zagreb 1982, 156—216 + table. Reproducirana karta ranokršćanske arhitekture na Šolti uzeta je iz toga rada.

¹⁰ Znanaglasne dužine čuju se u zapadnim šoltanskim naseljima: u najčakavskijem naselju *Dôňem Selü* i u štokavskoj *Măšlinici*

¹¹ Th. Archidiaconus, *Historia Salonitana*, c. X—XI, agreb 1894, 127—128.

¹² P. Hektorović, *Ribanje i ribarsko prigovaranje*, stih 722, Stari pisci hrvatski, Zagreb 1874, str. 23.

¹³ R. Lopašić, *Spomenici hrvatske krajine*, knj. 1, Zagreb 1884, 241.

¹⁴ I. Rubić, *O imenima otoka Šolte*, Glasnik Geografskog društva, sv. 13, Beograd 1927, 221—223.

¹⁵ A. Mayer, *Pabirca iz povijesti jezika*, Nastavni vjesnik, 38, Zagreb 1930, 134—147.

¹⁶ P. Skok, o. c. (bilj. 4), 167—171.

¹⁷ Vidi o tome rad S. Čače, *O stratigrafiji prapovijesnih toponima i njihova odnosa prema arheološkoj građi na istočnojadranskoj obali*, IX kongres arheologa Jugoslavije. Materijali XII, Zadar 1972 (izašlo 1976), 133—147.

Istaknuti valja da je hrvatski oblik *Sulet*¹⁸ nastao od romaniziranog oblika *Solenta* u doba kad su u starohrvatskom postojali nazalni samoglasnici /ɛ, o/. Naime u stranim riječima i imenima Hrvati su skup /en/ + konsonant izgovarali sve do kraja X. stoljeća kao /e/, a otada taj nazalni samoglasnik prelazi u /e/. Da su ga Hrvati čuli poslije toga vremena, oni bi ime **Solent(a)* prilagodili svojemuzgovoru otprilike kao **Solent*. *Sulet* je značajna potvrda koja svjedoči, uz ostale toponime na otoku, da su ga Hrvati ondje čuli u X. stoljeću, a vrlo vjerojatno i mnogo prije X. stoljeća.

Novija arheološka istraživanja i sjećanja mojih starijih ispitanika o starijim ostacima na otoku iznose na vidjelo posredne dokaze već iz neolitika. Čini se da su malobrojni stanovnici iz toga vremena živjeli u velikim *gripinama*, čiji su se ostaci do danas sačuvali. I zemljopisni termin *gripina* koji je sačuvan na Šolti u značenju »gomila«, »savurnar« predrimskog je porijekla i u vezi je s čestim toponimima *Gripe*, od osnove **grepp-/*crepp-* »litica«, odnosno »brus«, kako nam to god. 1144. potvrđuje splitski toponim: *ad grippam que est iuxta agro in quo sunt petre que sclauonice brus nuncupantur*¹⁹. Za grčkog razdoblja na našim otocima i susjednoj obali, kad Grci osnivaju svoje faktorije oko Šolte: *Issa* (Vis), *Faros* (Stari Grad na Hvaru), *Epetion* (Stobreč kod Splita) i *Tragurion* (Trogir), vjerojatno je više grčkih stanovnika i na Šolti²⁰. Mi doduše nemamo toponomastičkih podataka koji bi svjedočili o grčkoj prisutnosti na Šolti, ali je pronađeno dijelova opeka kod današnje *crkve sv. Mihovila* i u predjelu *Studēna*, a one upućuju na grčku provenijenciju (vjerojatno posrednu). Treba međutim pretpostaviti da su veze šoltanskih starosjedilaca i grčkih kolonizatora bile žive.

Kudikamo brojniji i bogatiji nalazi iz kasnijeg rimskog vremena svjedoče o romanskim obitavalištima na Šolti. Po nalazima ruševina, grobova, žara, novca, opeka, pa i po toponomastičkim podacima, može se zaključiti da je na Šolti bilo naseobina na ovim predjelima: *Grđhote*, *Svėti Mioil*, *Studēnac*, *Dugotřna* i *Mđjstrovo*. Već u VI. stoljeću u Grohotama je podignuta velika jednobrodna bazilika koja svojom veličinom svjedoči posredno o relativno velikoj napučenosti otoka. Tlocrt te bazilike sačuvan je, konzerviran, a nalazi se uz sjevernu stranu današnje župne crkve. Iz toga vremena, po I. Rubiću, na Šolti su bile eremitaže. Potvrde njihove

¹⁸ U hrvatskom jeziku prevladuje muški rod za imena jadranskih otoka oslanjanjem imena na zemljopisni termin *otok*, za razliku od pretežnih ženskih imenskih likova *Issa*, *Brattia*, *Phara*, *Meleta*, *Zirona*, *Boa*... koji se naslanjaju na romanski termin ženskog roda *insula*. Čak i današnja imena *Korčula*, *Šolta*, *Vrgada*, *Premuda* dolaze u starijim potvrđama kao *Krkar*, *Sulet*, *Lapkat*, *Dlačnik*, dakle u muškom rodu. Zanimljivo je spomenuti da u rukopisnom Vitezovićevu *Lexiconu* iz kraja XVII. str. i venecijanizirani oblik za Šoltu dolazi u muškom rodu — *Šolt*. Usp. *Lexicon* na margini strane s. v. *Olinta*.

¹⁹ Usp. P. Skok, *Slavistična revija*, III, 1960, 354.

²⁰ U imenu *Restimirova* (luka) vidio je I. Rubić grčki apelativ *ληστής* »gusar« i *μέρος* »dio« ili *ληστήριον* »razbojnička četa«, pa mu je ovaj toponim značio gusarski kraj (VAHD, sv. 49, str. 63). Ovakva domišljanja samo zamućuju pravo značenje imena, koje je mnogo mlade i hrvatsko. Lako je bilo utvrditi da je ime izvedeno od hrv. osobnog imena *Restimir* (Restimers), jer je i danas u uporabi oblik *Restimerova*. Školovani svijet, povodeći se za pogrešnim imenima na kartama, zove je *Restimerova*. Ovo iskrivljavanje imena i današnja dvojnost oblika uvjetovani su uobičajenom disimilacijom $r - r > l - r$, koju sam na otoku zabilježio u primjerima *lěbro* (< *rebro*), *leterāt se* (< tal. *ritirare*) »odalečiti se«, u imenu šoltanskog otočića *Polđbrnjak* itd. Na Šolti su sličnog antroponimnog postanja ove luke i rtovi: *Mđjaluka*, *Stānkova vāla*, *Marinča rāt*, *Ivānkov rāt* itd.

prisutnosti pokušavamo vidjeti u toponimima: *Basilija* nedaleko Grohota i *Kolūdrov dolac* između Grohota i Gornjeg Sela. U doba nastanka starokršćanske bazilike u Grohotama u ovim je krajevima tekao živ proces kristijanizacije pod bizantskim vrhovništvom i pod patronatom solinskog crkvenog sjedišta. Ta starokršćanska grohotska crkva nalazi se na predjelu *Mirje* (od lat. *murus* »zid«), koji svojim arheološkim sadržajem, a ime toga predjela svojim fonetskim prilagodabama /ū > y > i/ upućuju na nekadašnje romansko-hrvatsko zajedništvo. Ostaci drugog svetišta zamjećuju se u temeljima župne crkve sv. Jele (*Kraj svēte Jēlē*) u Donjem Selu s ostacima dvaju starokršćanskih sarkofaga iz VI. stoljeća: jedan uzidan i nalazi se u današnjem oltaru, a drugi u južnom zidu crkve, te nekoliko podzemnih grobova²¹. Ondje u blizini na lokalitetu *Būne* nalaze se ostaci rimskoga gospodarstva, kao što je prilika i na tri lokaliteta imenom *Būne* na otoku Braču.

Toponimi *Stomōrica*, ojkonom *Stomōrska*, *Gōspa ođ Stomōrja*, koji se izvode od *sancta Maria*, nastali su također romansko-hrvatskom supstitucijom /sant- → sōt- → sut- → st/, tj. kasnijim gubitkom prednaglasnoga /u/, pa tim supstitucijama toponimi upućuju na još jedan starokršćanski punkt koji je bio u funkciji za dolaska Hrvata na otok. Ondje su doista nađeni kameni fragmenti kasnoantičkog porijekla²². I Rubić tamo smješta jedan samostan²³ iz VI. stoljeća, kao D. Vrsalović²⁴ ne nalazi arheoloških potvrda za Rubićevu tvrdnju. I. Ostojić²⁵ smatra da je ondje bila opatija do 1452, a potom je na mjestu stare zadužbine podignuta crkva 1776. godine. Pokrov starokršćanskog sarkofaga koji je ondje nađen, te toponim *Pod mōjsterovo* i *Manastrīnovo* poviše Stomorske (lat. *monasterium*, grč. *μοναστήριον*) upućuju na postojanje samostana, ali mu se na temelju imena vrijeme ne može točno odrediti.

U uvali *Nečujmu* spominje se također uvala *Supētarska*, *Bōk Supētra*, *Supētarske stinčice*. Ti toponimijski likovi upućuju također na starokršćansko, odnosno na predromaničko sakralno zdanje. Ta imena, kako potvrđuje sudbina starohrvatskog nazala /o/ u njima, upućuju na rano romansko-hrvatsko zajedništvo u toj dubokoj, zaklonjenoj uvali na otoku.

Na mjestu današnjeg *Srīdñeg Selà* nema arheoloških nalaza izuzme li se pokraj župne crkve pokrov kasnoantičkog sarkofaga.

Značajniji kasnoantički građevinski sklop nalazio se na otočiću *Stīpanskā* uz rub udoline, a sastojao se od crkve i pomoćnih zgrada, za koje se pretpostavlja da su bile samostanska zdanja. Ondje je također nađeno podzemnih grobova²⁶. U toponimu *Stīpanskā* sačuvano je ime titulara te kasnoantičke crkve.

Po nalazima ruševina, grobova, žara, novca, opeka, pa i po toponomastičkim podacima, može se zaključiti da je na Solti bilo naseobina u ovim predjelima: *Grōhote*, *Svēti Mioil*, *Studēnac* i *Mirīne*, *Dugotīna* i *Mōjstrovno*.

Iako je većina navedenih spomenika nastala prije hrvatske doseobe, neki su očito bili u funkciji za dolaska Hrvata na otok, o čemu svjedoče već spominjani toponimi, koji su plod romansko-hrvatske jezične simbioze, kao primjerice: *Sto-*

²¹ I. Fisković, o. c. (bilj. 9), 166.

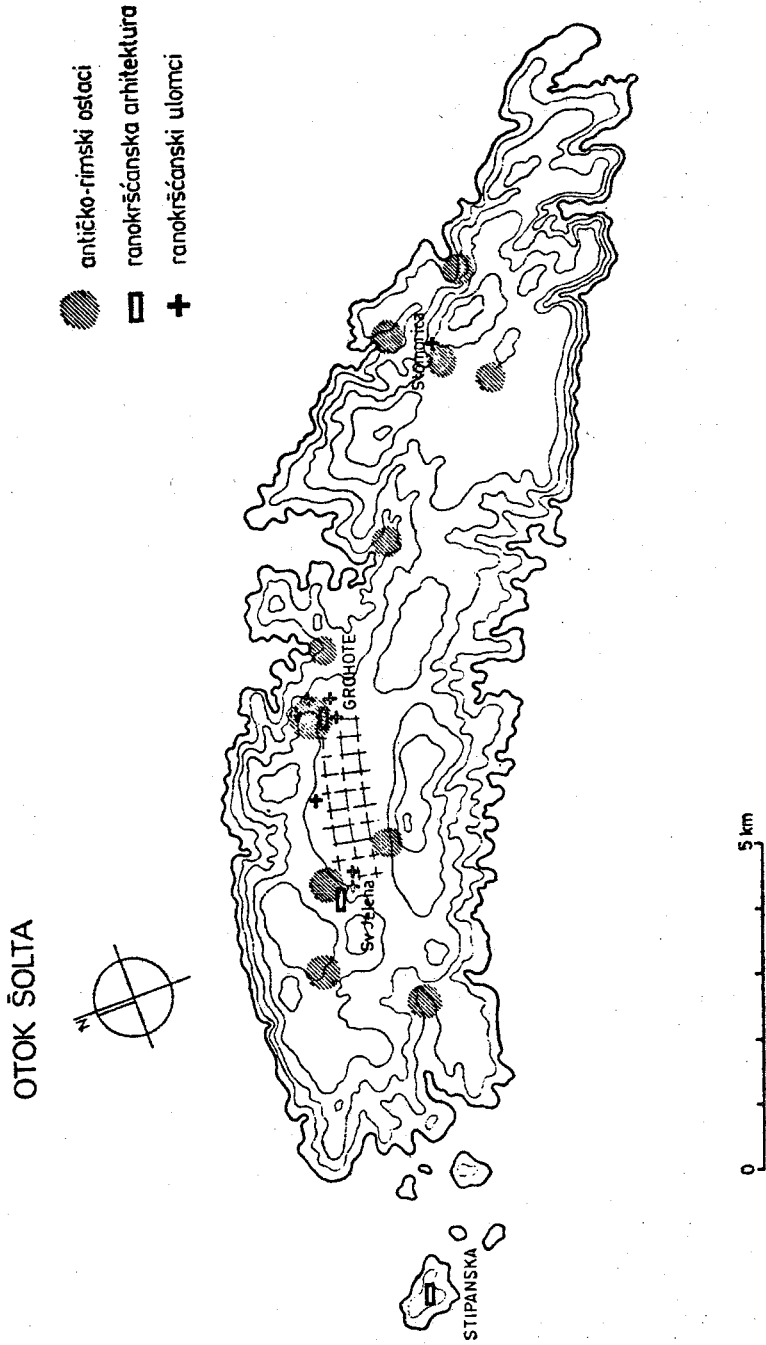
²² F. Bulić, *Bullettino XXI*, 1898, 189.

²³ I. Rubić, *VAHD*, 2, 1950, 333.

²⁴ D. Vrsalović, o. c. (bilj. 7), 276.

²⁵ I. Ostojić, *Benediktinci u Hrvatskoj*, II, 345, 356.

²⁶ Usp. T. Marasović, o. c. (bilj. 8), 160; I. Fisković, o. c. (bilj. 9), 182.

Sl. 1. Razmještaj antičkih i ranokršćanskih spomenika na Šolti

*mòrina, Stomòrska, Supètar, Mòjstovo, Kolùdrov dólac*²⁷ u katastarskoj općini G. Sela, toponim *Košjùn* (od dalm.rom. *castellione* »utvrda«) s promjenom protoničkog /a/ u /o/ pri hrvatskoj imenskoj prilagodbi, koja se zbila do IX. stoljeća. *Košjùn* se danas odnosi na uvalu podno pretpovijesne gradine. Na starije arheološke nalaze upućuju još toponimi *Opatija, Mirja, Bòta* (:lat. *volta*, označuje presvođena zdanja blizu starokršćanske bazilike u Grohotama gdje su po predaji bili »grčki zidi«), *Basilija*^{27a} (= samostan bazilijanaca), *Bàne* (:lat. *balneum* »kupatilo«). Ti se toponimi nalaze u današnjoj katastarskoj općini Grohote. Toponimi *Bùne* (od predrimskog korijena, usp. u alb. *bun* »koliba«²⁸) *Mirine* te *Stipanskà* (za istoimeni otočić) pripadaju katastarskoj općini Donjega Sela. Ti toponimi ubicijani na priloženoj karti s mojih terenskih toponomastičkih istraživanja²⁸ skladno se poklapaju s arheološkom kartom koja je rezultat istraživanja I. Fiskovića²⁹. Ova je podudarnost vrlo važna jer pokazuje da se podrobnijim toponomastičkim istraživanjima mogu pronaći i drugi arheološki lokaliteti po sadržaju i strukturi toponima. Toponimi se u takvoj službi očituju kao suvremena, živa arheologija.

Drugo što je važno istaknuti: arheološki i jezični spomenici nalaze se oko današnjih naselja, te time današnja naselja upozoravaju na drevnu konstantu antike o nasljedovanju mjesta i imena. Današnja su šoltanska naselja mlađa po postanju. Svjedoči o tome natrunjenost izvornog čakavskog narječja u svim mjestima. Upozoravaju na to i njihova današnja imena: *Gòrne Pòje* (službeno u domaćem izgovoru: *Gòrne Sèlo*), *Sridhne Selò* i *Dòne Selò*. Termin *selò*, kako to pokazuju stariji hrvatski spomenici³⁰, označuje kmetsko selište sa zemljama koje mu pripadaju, dok se za naseobine s više kuća upotrebljava riječ *vas/vasce/ves/vesica*). Pretpostavljamo da je takva značenjska distinkcija bila i u šoltanskim terminima *selo* : *vas*. Nekadašnja seoska naselja bila su *vasi*, a *sela* su postala u kasnijem novovjekom vremenu, za dolaska novog stanovništva s kopna, koje je na ugaslim vasima obnovilo kmetska selišta. Zorno se to danas zapaža u ženskom etniku Srednjeg i Donjeg Sela koji glase *Sridòvaška*, odnosno *Dolìvaškà* i u kteticima: *sridòvaški, dolìvaški*. U njihovoj osnovi razabiremo tu staru zaboravljenu imenicu *vas*, kojoj je ovdje (uz Poljica i Brač) najistočniji proteg duž jadranske obale. Upravo taj naseobinski termin svjedoči da su na mjestu današnjih naselja bila ona starija (*vasi*) i da su današnja naselja jedan prekinuti slijed obitavanja na tom mjestu gdje novonadošlo pučanstvo obnavlja taj prekinuti slijed obitavanja, te ga označuje drugim naseobinskim terminom (*selo*), jer je prvi (*vas*) već bio gotovo zaboravljen³¹.

Poznato je da u X. ili XI. stoljeću splitska općina ustupa posjede benediktincima na ovom otoku. Oni su u tim i kasnijim stoljećima sagradili na Šolti nekoliko sakralnih (i samostanskih) zdanja, koja su, kako je već rečeno, ostavila trag u ime-

²⁷ P. Šimunović, rad u bilj. 5, 367.

^{27a} Iz toga vremena su, po I. Rubiću, na Šolti postojale eremitaže čiji su tragovi očuvani u toponimima *Basilija* nedaleko Grohota i *Kolùdrov dólac* između Grohota i G. Sela.

²⁸ P. Šimunović, *Kulturnohistorijske, topografske i jezične bilješke toponimije grada s područja nerežiške općine*, Akademija nauka i umjetnosti BiH, Radovi IX, Odjeljenje društvenih nauka 19, Sarajevo 1977, 109—110. Ondje se navodi sva potrebna literatura o tom toponimu, karakterističnom za područje srednjodalmatinskih otoka.

²⁹ I. Fisković, o. c. (bilj. 9), 162. Ovdje sl. 1.

³⁰ R. Lopašić, *Hrvatski urbari*, I, 1894. P. Šimunović, *Istočnojadranska toponimija*, Split 1986, str. 84, bilj. 104.

³¹ Slično se dogodilo u Lici gdje je ojkonom *Crna Vas* preimenovan od nadošlog pravoslavnog pučanstva u *Crna Vlast*, kakvim se oblikom to selo donedavno službeno nazivalo.

nima: *Stomōrina*³² kod G. Sela, *Supetar*³³ u Nečujmu³⁴, te *Štipanskā* na istoimenom otočiću. Najvažniji je, čini se, bio samostan u *Stomōrini*, a svi su potpadali pod benediktinski samostan sv. Stjepana u Splitu³⁵.

Početak XV. stoljeća benediktinci su nestali s otoka. U to doba naselja na Šolti nazaduju. Tada i kasnije česta su zalijetanja gusarskih lađa na otok (usp. uvale *Vēlā* i *Mālā Sēnskā*), što je vjerojatno imalo za posljedicu da su neki Šoltanjanji napustili otok, a neki se sklonili u Gradac i Dugotinju, sagrađivši tamo crkvicu sv. Mihovila³⁶.

Stalne provale Turaka u XVI. st. prisilili su stanovništvo, mahom iz splitske i trogirске zagore, da potraže utočište na tom otoku³⁷. Tada su nastali Gornje Poje i zaseoci kod Sv. Jele, u Studencu i Dugotinji. Raseljavanjem tih zaselaka nastalo je današnje Donje Selo. Srednje Selo osnovali su stanovnici susjednih Grohota. Primorska naselja mnogo su mlađa. Maslinica je nastala od naseljenih kolona na imanju plemića Marchi početkom XVIII. stoljeća, Stomorska u XVII. stoljeću od doseljenog roda Bučića, koji su se naselili kao brodograditelji iz Hvara i Novakovića iz Tugara, koji su došli kao koloni na posjede filipinaca koji su također imali velike i prostrane posjede na otoku (usp. toponim *Filipínsko*). *Gōrnja Krūšica* naseljena je u drugoj polovici XVIII. stoljeća, dok se luka *Rogāč*³⁸ počinje naseljavati istom početkom XIX. stoljeća.

³² Ovaj samostan spominje se kao *Monasterium sanctae Mariae de Solta* u spomenicima iz god. 1289. i 1320 (v. Cod. dipl., XII, index). O tom samostanu opširnije je pisao Ćiro Kalebić u raspravi *»Jedna do sada neosvijetljena benediktinska opatija Sanctae Mariae de insula Soltae u Gornjem Selu na otoku Šolti«*, Split 1927. Samostan se nalazio na današnjem zajedničkom groblju G. Sela i Stomorske, koje se spominje kao *Gōrnja Stomōrska*, *Stomōrina*, *Gōspe Stomōrina*, *Gōspe od Stomōrja*, *Stomōrja*. Usp. susjedni toponim *Mōjstovo* (od lat. *monasterium*) i današnji ojkonom *Stomōrska*.

³³ Samostan se navodno nalazio kod razrušene crkve sv. Petra. Tu je, kao što je poznato, boravio Marko Marulić od 1510. do 1512. godine, a njegov kum Dujam Batistić podiže u toj uvali crkvicu posvećenu sv. Petru. Smatra se da ta crkvica potječe s kraja XV. i početka XVI. stoljeća. Ako je po lingvističkom podatku suditi, ondje je stara morala biti vrlo stara crkva posvećena tomu patronu. Naime prvi dio imena *Supetar* sadržava latinski pridjev *sanctu(s)*, koji preko starohrvatskog nazala /q/, koji se izgovarao do kraja X. st., a zatim prelazi u /u/, i upozorava posredno na starost toponima. Slično se tvrdilo i za crkvu u bračkom Supetru da je iz toga vremena, dok početkom stoljeća nije povodanj otplavio zemlju i pokazao se mozaik starokršćanske crkve. Tako i druge bračke crkvice poput *Stomōrice* koja pokazuje elemente sloga rane romanike XI—XII. st., ali i temelje starijega zdanja na kojem počiva i obnavlja kult. Upravo po lingvističkom podatku smatram da šoltanski *Supetar* nije mlađi od X. stoljeća, a vjerojatno je stariji.

³⁴ Spominje se g. 1353: *Soline in Valle de Neque*. Neubičajeno ime *Nēčujam* (bok) odgovaralo bi mnogim našim imenima *Mirna*, *Tiha*, *Gluha* (drag). M. Marulić i njegov biograf Božičević prevode ovo hrvatsko ime na latinski: *Vallis surda*, a Mlečanin P. Santini zove ga krajem XVIII. st. *Porto sordo*. Dočetni glas /-m/ mjesto /-n/ smatramo hiperkorektnošću. Usp. ne mnogo udaljeni šoltanski toponim *Košljun* na specijalki umjesto *Košjun* (< castellione).

³⁵ Usp. I. Rubić, *Porijeklo stanovništva otoka Šolte*, str. 19. To isto pretpostavlja I. Ostojić, iako on na Šolti spominje samo dva samostana (Sv. Mariju i samostan u Nečujmu). V. Ivan Ostojić, *Benediktinci u Hrvatskoj*, sv. 1, Split 1963, 114.

³⁶ Usp. D. Vrsalović, o. c. (bilj. 7), 276.

³⁷ Već od XIII. stoljeća samostani i splitski plemići koji su imali posjede na Šolti naseljavali su stanovništvo iz obližnje Zagore kao kmetove koji su radili na njihovim imanjima.

³⁸ Prva potvrda za koju zna potječe iz 1242: *portum qui dicitur Roga*. Talijanski se zove *Porto carober* (*carober* »rogač«) od *carruba* »rogač« (arapskog porijekla). Imenica je tvorena s pomoću sufiksa *-arius*, u mletačkom obliku *-er*. Pretpostavljam da je *Rogāč* umjetna prevedenica talijanskoga imena *Korober*, a ne obrnuto, jer u slavenskim jezicima nije uobičajena tvorba toponima od fitonima bez ikakvih tvorbenih dodataka (**Maslina*, **Trešnja*, **Orah* itd.).

Danas se na Šolti nalaze ova naselja: *Gôrñe Selo* (400 stanovnika³⁹), koje na Šolti češće nazivaju *Gôrñe Pôje* i samo od toga imena izvode etnik: *Goripôjantin*, *Goripôjka* i ktetik *goripôjski*, -a°, -o; *Stomôrska* (250 stanovnika) s etnicima: *Stomôrčë anin*, *Stomôrčë anka* i ktetik *stomôrčëanski*, -a°, -o; *Gôrnjâ Krûšica* (13 stanovnika) s etnicima: *Krûšičë anin*, *Krûšiška* i ktetikom *krûšiški*, -a°, -o. Ta tri naselja čine u zemljopisnom smislu istočnu mikroregiju na otoku, a među inim razlikama koje ih odvajaju od zapadne mikroregije bile bi i neke dijalekatske osobine, koje su doseljenici iz različitih krajeva donijeli sa sobom i supostavili ih čakavskima tamošnjih starinaca.

Zapadnim naseljima pripadaju: *Grðhote* (916 stanovnika), jedino današnje naselje koje je sačuvalo manje-više neprekinuti slijed obitavanja od predslavenskog vremena⁴⁰. Za ime naselja otočani, neizgovaranjem /h/, upotrebljavaju stegnuti oblik *Grôte* i etnike izvode od toga oblika: *Grôčë anin*, *Grôjka* i ktetik *grôjski*, -a°, -o. Kod mlađega svijeta, a danas gotovo redovito, čuju se nestegnuti likovi: *Grðhočë anin*, *Grðhočë anka*, *grðhočëanski*, -a°, -o. *Srîdñe Selð* (220 stanovnika) ima etnike: *Srîdñäk*, *Srîdñvaška* i ktetik *sridñvaški*, -a, -o, a *Dônë Selð* (420 stanovnika) ima etnike *Dônjäk*, *Dolñvaškä* i ktetik *dolñvaški*, -ä, -o. *Mäslinica* (150 stanovnika) tvori etnike: *Mäslinčë anin*, *Mäslinčë ka/Mäslinčë anka* i ktetik *mäsliničëki/mäslinčëanski*, -ä, -ö; *Rogáčë* (37 stanovnika) ima etnik *Rogáčë anin* i ktetik *rogáčëki*, -a°, -o.

Stanovnici Šolte kažu za sebe *Šoltänanin*, *Šoltänka* i u množini *Šoltänani*. Braćani ih zovu *Šoltäni/Šoltäni*, a Splićani katkad podrugljivo *Č'wvitari*⁴¹.

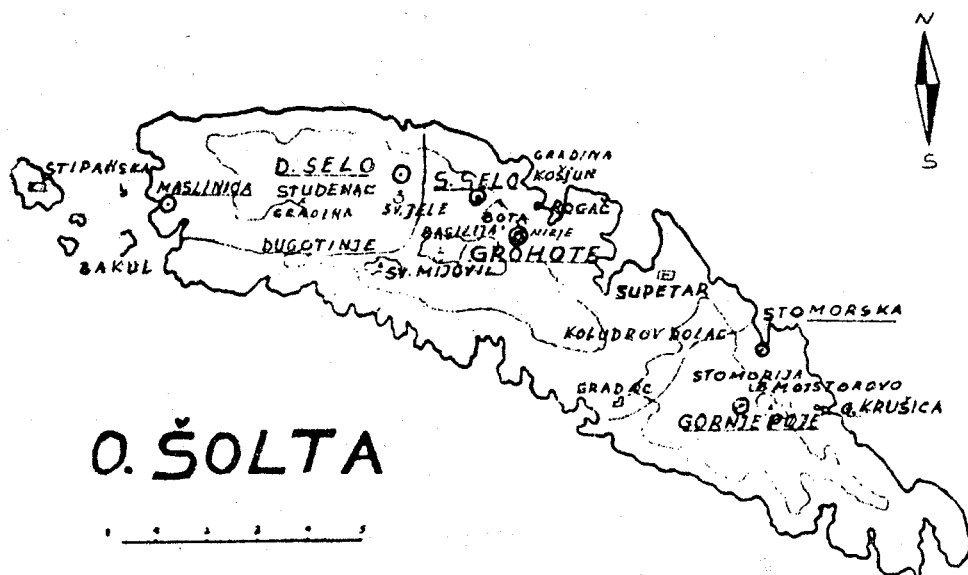
Za razumijevanje dijalekatske diferencijacije na Šolti važno je ući u trag šoltanskim doseljenicima, jer su mnoge jezične osobine nastale utjecajem donesenih, mlađih štokavskih i štokavoidnih govora u nova šoltanska naselja. Te štokavske osobine u vezi su s migracijom stanovništva iz Zagore u XVI. i XVII. stoljeću, kad na otoku nije bilo toliko starinaca koji bi u potpunosti apsorbirali govor došljaka. Tako su, prema Rubićevu istraživanju, u XVI. stoljeću u Grohotama bila 34 roda, a sačuvalo ih se samo osam; u Srednjem Selu 11 rodova, od kojih se nijedan nije sačuvaio; u Donjem Selu bilo je 14 rodova, a sačuvala su se samo četiri, dok je Gornje Selo imalo tri roda, od kojih se nijedan nije sačuvaio. Na Šolti su bila ukupno

³⁹ Broj stanovnika odnosi se na god. 1964. kad sam istraživao jezik i onomastiku na ovom otoku

⁴⁰ Ime je ipak hrvatsko. Uz starija imena *Grðhote* (: hrv. *grðhot* »razdrobljeno kamenje« za koje na Šolti postoji termin porijeklom iz predrimskog jezičnog sloja: *gripina*, ali i iz romanskog sloja *savurnar*, *saburra*) i uz ime *Stomôrska* isplelo je novonadošlo pučanstvo, kojemu su ta imena bila nerazumljiva, svoje »etimologije« bez veze s lingvističkom stvarnošću, ali ne i bez veze sa stvarnošću kada su ta tumačenja nastala. Po tim pučkim etimologijama *Grohote* su nazvane po uzrečici »*Gor hod(i)te*«, kojom su navodno mještani prijetili gusarskim pljačkašima, kad bi se s otimačkim namjerama iskricali u rogačkoj luci. *Stomorska* je dobila ime, smatrali su, zbog velikog pomora za kuge na otoku, kad je ta bolest umorila stotine otočana (*sto umoriti* — *Stomorska*).

Ime *Grðhote* danas je kao plurale tantum ženskoga roda. Jezičnim razvojem trebalo bi to ime glasiti **Grohote*. Vjerojatno je češći muški akuzativni oblik *Grohote* bio shvaćen kao nominativ množine ženskoga roda, kad se već nije razabiralo značenje imenice od koje je taj ojkonom tvoren.

⁴¹ Pravu motiviranost ovoga nadimka nisam uspio istražiti.

Sl. 2. Razmještaj nekadašnjih i današnjih naselja

64 roda, od kojih se samo 14 sačuvalo do danas. Otok je u XVI. stoljeću imao samo 800 stanovnika⁴².

U XVII. stoljeću došlo je mnogo pučanstva s kopna iz čakavskih i štokavskih krajeva. Ti pridošlice nisu mogli primiti od malobrojnih starinaca mnoge etnografske i jezične osobine, tako da su se jezikom, nošnjom, običajima i mentalitetom nametnuli malobrojnim starincima.

Upravo migracije stanovništva na Šoltu u posljednja četiri stoljeća lako mogu objasniti šaroliku sliku šoltanskih govora. U Donjem Selu, mjestu s najjarhaičnijim

⁴² Da je na otoku bio malen broj starinaca, posredno nam potvrđuju malobrojni romanski izrazi za nazive predmeta materijalne kulture. M. Deanović je proveo usporedna istraživanja romanskih leksičkih ostataka u Dubrovniku i Grohotama, te pokazao kako se za pojedine predmete gdje Dubrovčani rabe dalmatsku, raguzejsku riječ, Grohoćani imaju skorašnje mletačke riječi kao npr.: *brsāta*, *balōta*, *vāž*, *muriāla*, *muzīna*, *burdil*, *komōn*, *ovancāt*, *majolēt*, *šīerika*, *zbeletāt se*, *kriōl*, *pūr|purīkav*, *tārma*, *švōra*, *picōkara*, *bārba*, *kondīt*, *kamiŃ*, *frukadēla*, *sfrīž*, *fīrsāda*, *fīrsa*, *fērše*, *fēta*, *rampīn*, *gānac*, *žgrafāt*, *artičōk*, *pitār*, *gvāca*, *pjažāt*, *guštāt*, *inkolāt*, *portijēra*, *stanāda*, *kōmoda*, *retāj*, *franza*, *kandīlīr*, *rafijūli*, *bikarija*, *kužīna*, *funār*, *kantunāl*, *zbarufāt se*, *portūn*, *marūn*, *pandīl*, *brnjica*, *kalcēta*, *imbotīja*, *petēgula*, *bicerīn*, *čakulōna*, *lumēta*, *kanēla*, *šinjōra*, *manteñūta*, *štramāc*, *štramacēra*, *balīn*, *vēntula*, *pedōc*, *tavāja*, *frankāt*, *moškadūr*, *plañadūra*, *jakēta*, *pāpa*, *krēna*, *perūn*, *kurāt*, *mērlo*, *intrāmine*, *lavēl*, *mīn*, *šentāda*, *švōj*, *šuf it*, [pršurāta], *čimule*, *rumbāt*, *treštulāt*, *sič*, *reženāt*, [krakūn], *mažurāna*, *guštōž*, *maravēle*, *gvaštapān*, [trkmār], *balatūra*, *mūlo*, [konōba], *fūlmin*, *škarpine* »vrsta cipela«, *mūšula*, *pilāstar*, *būža*, *kapōt*, *bruštulīn*, *banč'ič*, *munegin*, *kušin*, *bōt*, *brñštra*... Podrobnije vidi u M. Deanović, *Divergences entre les emprunts latino-romans en Dalmatie (De Raguse à l' île de Šolta)*, Bulletin de la Societé de linguistique de Paris, XXXIX, sv. 1, Paris 1938, 25—48. Neke akcente popravio sam po vlastitu istraživanju, pogotovu kad se radilo o tzv. čakavskom akutu /~/, koji M. Deanović nije bilježio.

dijalekatskim crtama, najviše je doseljenika iz Primorja 5 (11), Zagore 4 (9)⁴³ i drugih otoka 3 (16), dakle pretežito iz čakavskih krajeva. U Srednjem Selu naselilo se pored 7 (23) rodova iz Zagore i 4 (19) roda iz Bosne. U naseljima Grohote i Rogač pridošlice su iz šireg područja Zagore 5 (31), Poljica 3 (6), Primorja 4 (10), drugih otoka 6 (1), Istre 2 (5), Italije 2 (10). U Grohotama, najvećem, najprometnijem i donedavno općinskom središtu otoka, boravilo je mnogo intelektualaca i obrtnika, školovanih u Splitu, s kojim je ovo mjesto u svakodnevnom ophođenju. Odatle je došlo mnogo mladih jezičnih crta koje su razbile prvotnu čakavsku strukturu Groćana. U Gornjem Selu došlo je mnogo štokavaca iz unutrašnjosti; ostali su bili iz pretežito čakavskih krajeva: iz Zagore 8 (10), Poljica 1 (1), Primorja 3 (5) i drugih otoka 7 (25). Prožimanje dvaju dijalekatskih sustava uvjetovalo je u govoru toga naselja pojavu tzv. kanovačkog akcenta, tj. akcent /' / sa zadnjeg otvorenog (pa i zatvorenog) sloga prelazi na prethodni slog, kad je slog kratak, kao dugouzlazni akcent: *vóda, mázga, Dólac, sélo, starína*. Ta se naglasna pojava protegla i na govor Stomorske, premda je ona naseljena stanovništvom iz pretežno čakavskih područja, i to iz Primorja i drugih otoka 7 (14), iz Poljica 2 (16), iz Zagore i unutrašnjosti 2 (2).

U svjetlu tih činjenica valja promatrati današnje šoltanske govore i šoltansku onimiju.

Vokalizam. Šoltanske mjesne govore moguće je svesti na zajednički vokalni sustav koji ima pet kratkih /i, e, a, o, u/ i pet dugih vokala /ī, ē, ā, ō, ū/. Središnji dugi vokali blago se zatvaraju [e a° o] i ta kvantitativna crta ostvarena je katkad kao nova kvaliteta: *cvatīn* (mjesto *cvatēn), *ženīm* (mj. *ženōn). Ta se pojava najbolje razaznaje na vokalu /a/, koji ima fonetsku sliku /a°/ gotovo u svim mjestima osim u Donjem i djelomice u Srednjem Selu (te naravno Maslinici, koju sam kao štokavsko naselje isključio iz ovoga prikaza). Naime, u Donjem Selu se dobro čuvaju dužine ispred i iza akcenta, što nije slučaj u ostalim naseljima, gdje su se one iza akcenta uglavnom pokratile, pa kvantitativna distinkcija dugih vokala osigurava razlikovnost, koja se u govoru drugih naselja nadomješta kvalitativnom distinkcijom vokalne zatvorenosti [a°] ili [o]. Navedenim vokalima valja pridodati /ɛ/, koji je uvijek kratak i može se samo jednom ostvariti u riječi: *křst, mřtvác, vřč', vřtal, vřba, křv*.

Šoltanski su govori ikavski: *snīg, dītè, blīd, mīra, vīra...*, ali se u njemu nalaze i mnogobrojni ekavizmi poznati i u drugim susjednim čakavskoikavskim govorima: *òzleda, ozlèdīt, starešina, òszka, kòren, korènje, iskrènīt, zènica, sèst, prisèst, vènac, telesà*, pa i u čakavštini Marka Marulića, kako je to više puta u literaturi spominjano.

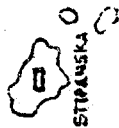
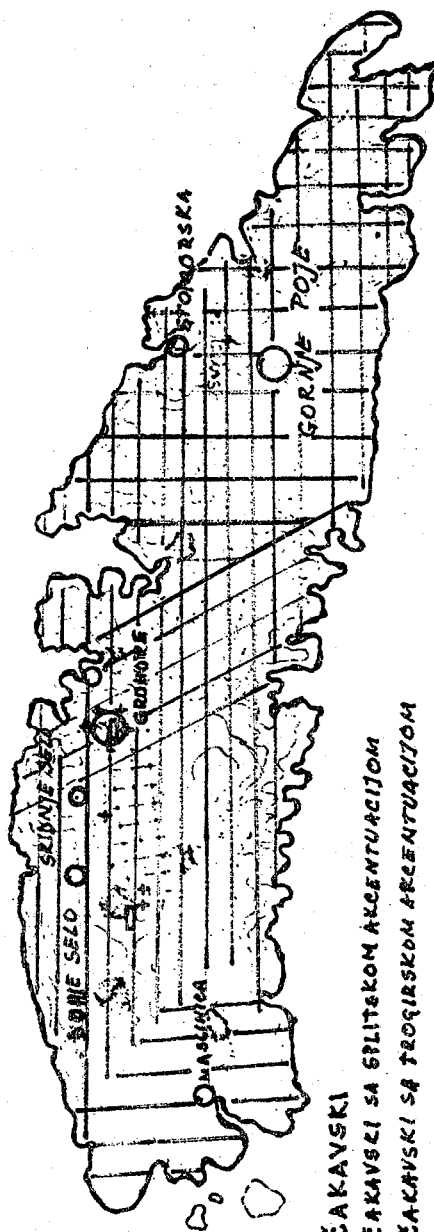
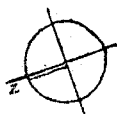
Nekadašnji nazal /e/ iza palatala /j/ ostvaruje se kao /a/: *jazīk, prijāt, zajāt, dojāt, ujāt*. Vokal /e/ nalazimo u riječima *rèbàc, rèst, krèst, grèb, tèpal*.

Konsonantizam. U šoltanskim govorima nalazimo ovaj konsonantski inventar: a) sonanti: /v, r, j, l, m, n, ñ/; b) zatvorni suglasnici: /p, b, t, d, c, č', t', d', k, g, h/ i c) tjesnačni: /f, s, z, š, ž/.

Suglasnik /l/ postoji samo periferno u suglasničkom sustavu. Na njegovu se mjestu ostvaruje /j/: *kjūč', kjūn, jūt, pòje, šèja, jūski*, a /l/ u susjedstvu s /j/ ostvaruju se tako da se razaznaju oba sonanta /l + j/: *vesèlje, obīlje, pristòlje, mòljen, zagjljen*,

⁴³ Brojke izvan zagrade označuju broj rodova, a u zagradi broj domaćinstava. Novija istraživanja pokazuju da je neznatan broj radova iz Bosne, već su ti radovi pretežito iz splitske i trogirске zagore.

OTOK ŠOLTA — RAZMJEŠTAJ GOVORA

- ČAKAVSKI
- ČAKAVSKI SA SPLITSKOM AKCENTUACIJOM
- ČAKAVSKI SA TROJRSKOM AKCENTUACIJOM
- ŠTOKAVSKI

fäljen. U šoltanskom konsonantizmu nema zvučnih afrikata: na mjestu /ž/ [dž] ostvaruje se /ž/: *žëp, sviđožba, biž bðžji, sžžba*, a na mjestu /d'/*dj/*dij/ ostvaruje se /j/: *mëja, mejáš, žëja »žeč«, släjji, mläjji*. Budući da se taj fonem u novije vrijeme katkad ostvaruje kao u riječima *gräd'anin, grðžd'e, vïd'en, porod'ëne*, njegov status u šoltanskom konsonantskom sustavu smatram perifernim.

Od Grohota na istok izjednačeni su, odnosno neutralizirani, čakavski suglasnici /č/ i /t'/ u srednje /č'/. Srednje i Donje Selo razlikuju ih^{43a}. Suglasnik *h* /x/ prilično je postojan u govoru: *muhà, bùhà, jùhà, sùh, kihàt, pùhàt*; ali pod utjecajem donesanih govora, koji ga nisu imali u svojem konsonantizmu, sve više nestaje, i to u sredini ili na kraju riječi: *Gròte* (< Grohote), *pùno stvãri(h)*, ili se zamjenjuje s /v/: *krùvo, kùvãt*, odnosno s /j/: *kùjina*. Ova inovacija najprisutnija je u G. Selu i Grohotama, što je razumljivo iz dosadašnjeg izlaganja o migracijama na Šoltu. Suglasnik /-l/ na kraju riječi i na kraju sloga čuva svoje mjesto: *vòl, stòl, sòkol, mìsal, ànd'el, dól, dólca, stolcà, kólca...*; jedino nestaje u muškom rodu participa prošlog aktivnog: *jã san pã, è'ù, vïdi, dovê, zvã, kupovã* itd. Suglasnik /-m/ u morfološkim dočecima prelazi u /-n/: *govòrin, metèn, sinòn, ženùn, iðbòn*; ali u nemorfološkim pozicijama ostaje: *ðim, gròm, srãm, sãm, pìtom* itd.

Stari skupovi /*stj/ /*skj/ reflektiraju se kao /š't'/, odnosno /š'č'/ u grohotama i G. Selu, *šcãp, šcèdit, prišc, godišce, šc'ëta, gùšcerica, blišcãt, jðšcec, bãšcima...* Stari skupovi /*zdj/ i /*zgj/ ostvaruju se kao *zj/žj*: *grðzje, mðž'jani, zvžž'jãt*. Skup /-jt-/ u infinitivu glagola složenih s *iti* reflektira se kao /t'/ [č']: *dðč', pðč', nãž'č'*, dok se u prezentu tih glagola javlja skup /-jd-/: *dðjdën, pðjedëš, nãjdë...*

Skup /čr/ samo se djelomično čuva, i to u riječima *è'rvò, è'rivo, è'rïda* »po određenom redu domova čuvanje zajedničkog stada na paši i vođenje na pojenje«⁴⁴, ali *crjën, cřn* itd.

Skup /hv/ na početku riječi izgovara se /f/: *fãlã, fãljen, Fãr*, a skup /mn/ disimilira se skupom /vn/: *sedavnãjest, gùvno*.

Za šoltanski konsonantizam karakteristično je »rasterećivanje« suglasničkih skupova teških za izgovor, osobito ako je prvi suglasnik u skupu zatvorni suglasnik. Tada se događa: a) da prvi suglasnik ispada: *è'elã, tìc, tìca, sovãt, ð(b)ziran, nì(g)dir, (p)sikãt, klü(p)ko* itd. ili b) da se prvi suglasnik skupa pretvara u suglasnik lakši za izgovor: i to /j/ u Srednjem i Donjem Selu: *dojtür, prajč'ic, nõjta, lãjta, klüjko*. U takav /j/ reflektiraju se dentali /t, d/ kad se nađu na prvom mjestu suglasničkog skupa, pa u Srednjem Selu i Donjem Selu imamo: *pðjpis, pãjka, lüjka, pðjkova, hrvãjski, pëjka* (= petka), *süjca, slãjka, poj tvoju, püj doma, güjca, pðj Bogon*. Pod istim uvjetima u Gornjem Selu i Stomorskoj dentali /t, d/ prelaze u /l/: *pðlpis, pðlkova, olgójit, pül poja, pòl pod*. Glas /v/ nestaje u slijedu *konsonant + /v/ + /r/*: *srãb, srbìt* itd. U ovu kategoriju rasterećivanja konsonantskih skupova idu promjene /čk/ > /šk/: *mãška, gřški, /ck/ > /sk/: grãški, /čn/ > /šn/: ðblašno, müšno* itd.

Naglasak. Šoltanski govori mogu se svesti na osnovni troakcenatski sustav /[˘] ˘ ˘/, od dva duga /[˘] ˘/ i jednog kratkog /[˘]/ akcenta, odnosno od dva silazna /[˘] ˘/ i jednog uzlaznog /[˘]/ akcenta te dužine koja u D. Selu može stajati ispred i iza naglašenog sloga, a u ostalim naseljima dužina se ostvaruje u slogu neposredno ispred naglašenog silaznim akcentima. Tako u Donjem Selu (a djelomično i u Srednjem Selu): *glãvã, trãvã, starešina, drvën, mõj, svòj, pìtãš, letiš, stãri, umrën*. Svaki akcentat

^{43a} Pišem ih grafemima [č] i [č].

⁴⁴ Ovu sam riječ zabilježio na sjevernodalmatinskim otocima i u Istri, ali je nisam čuo na dalmatinskim otocima, osim ovdje na Šolti, i to u Donjem Selu.

može se ostvariti na svakom slogu: *crikva svētē fēlē*. U jednoj riječi može se ostvariti samo jedna nenaglašena dužina. Tzv. čakavski akut /^ˈ/ ne trpi pred sobom još koji dugi slog. Odatle npr. dvostrukosti u akcentu G. sg. i I. sg. imenica ženskoga roda a-deklinacije: *sestrē*, ali *glāvē*; *vodūm*, ali *rūkūm*.

Akcenti naravno imaju razlikovnu vrijednost. Kratki /^ˈ/ napram dugima /^ˈ ˈ/, uzlazni /^ˈ/ napram silaznima /^ˈ ˈ/. Razlikovnost nosi i mjesto akcenta u riječi: *jā ču pēc* : *pēc gori*; *pōt* »lončić« : *pōt* »znoj«; *želin mīr* : *mīr kūcē*; *dī je sūd* »vaza« : *dī je sūd* »sudnica«; *čār i krāj* : *krāj i kantūn*; *selđ je sēlo na Igrīščē*.

U Grohotama nahodimo tzv. splitsku akcentuaciju, jer se pored tri osnovna čakavska akcenta mogu ostvariti i dva uzlazna, štokavska /^ˈ ˈ/ na »štokavskim« mjestima: *kōza*, *vōda*, *jāzik*, *dōbro*, *donōsi*, *vīno*, *prāsac*..., naravno pored čakavskih: *ozlēdit*, *žerāt*, *metēn*, *kupūjen*, *sridā*, *ščēdit*, *vazēst*, *vēst*, *zajāt*, *grīh*, *pūt*, *ščāp*, *prīšč*, *junāk mejāš*, *ženē*, *sestrē*, *križ*, *rūk*, *dasāh*, *ōsme*, *počēla*, *prodāla*...

U govoru Gornjega Sela i Stomorske akcentat /^ˈ/ s ultime pomiče se na slog ispred kao dugouzlazni akcentat bez obzira na to je li taj novonaglašeni slog dug ili kratak: *vīno*, *pūta*, *rūka*, *srida*, *ščīpat*, *rēbac*, *Góspe*; *dōbro*, *sēlo*, *griōta*, *dīca*, *dōlac*, *vremēnit*, *ōtac*, *pūtič*, (u) *žalōsti*, *radōsti* itd. U toponimima nalazimo mnogo primjera gdje je ostala i dalje stara akcentuacija: *Grādāc*, *Vlākē*, *Mīrī* itd. U G. sg. i I. sg. imenica ženskoga roda a-deklinacije, ako je predakcenatski slog kratak, zadržava se čakavski akut na nastavku: *ženē*, *vodē*, *maglē*; *ženūm*, *vodūm*, *maglūm*, a ako je predakcenatski slog dug, tada se dužina prednaglasnog sloga čuva, a na ciočetku se javlja dugosilazni akcentat /^ˈ/: *brādē*, *rūkē*, *svičē*, *dūšē*; *brādūm*, *rūkūm*, *svičūm*, *dūšūm*.

Akcentat /^ˈ/ duži se u zatvorenom slogu pred sonantom i kojim drugim konsonantom u /^ˈ/: *stārca*, *divōjka*, *pālca*, *čāvla*, *opānka*, *tānca*, *katānca*, *studēnca* itd.

Jedna skupina pridjeva u neodređenom obliku ima u ženskom rodu akcentat na ultimima: *novā*, *brzā*, *lošā*, *tihā*, *slabā*, *sitā*, odnosno u Gornjem Selu: *nōva*, *lōša*, *tīha*, *slāba*, *sīta* itd.

Morfologija. U morfološkim dočecima imenica na Šolti nije sačuvano mnogo starine. Spominjemo redovitu »kratku« množinu imenica muškoga roda: *vūci*, *nōžī*, *zīdi*, *zēci*, *prāzi*, *pōdi*, *stolī*, *gōlubi*, *sōkoli*. Genitiv plurala tih imenica može imati trojak dočetak: *-o*: *brāv*, *pās*, *zūb*; *-ov*: *sinōv*, *listōv*, *grīhov*; *-i(h)*: *listī(h)*, *zūbī(h)*, *čēpi(h)*, *križi(h)*. U dativu, lokativu i instrumentalu množine dolazi isti nastavak *-ima(n)*⁴⁵: *križiima(n)*, *pašima(n)*, *brāvīma(n)*. Od prozodijskih posebnosti ističem da je instrumental singulara imenica o-deklinacije dug: *zētōn*, *cvītōn*, *čepōn*, *križōn*.

Kod imenica ženskoga roda istaknute su osobitosti u G. sg. i I. pl. M. Hraste je često zatvaranje dugog instrumentalnog vokala /o/ u dočetu *-ōn* > *-un* pogrešno tumačio drukčijim genetskim postanjem od /-o/ (mjesto /-ojo/), te je tu pojavu, koja je karakteristična za sjevernočakavske starosjedilačke govore (do Silbe), protogao do Šolte izvodeći odatle dalekosežne povijesne dokaze o tobožnjoj drukčijoj slavenskoj populaciji koja je naselila Šoltu od one na susjednim otocima, a trebalo je tu pozicijsku promjenu protumačiti fonetskim razlozima zatvaranja /ō/ > /u/, kako je to i drugdje, pa i u toponimiji Šolte: *Košćūm* (< *castelliŋne*), *marūm* (*marōne*) itd.

U G. pl. dolaze u a-deklinaciji dvojaki dočeci: *-o*: *žēn*, *glāv*, *rīb*, *krūšāk*, *jābūk*; *-ih*: *krāstīh*, *kōstī(h)*. U. D. L. I. pl. generaliziran je dočetak *-an*: *dušān*, *ženān*, *krūškān*; tek kao arhaizam čuje se u Donjem Selu stari *-ah* u L. pl.: (*po*) *gomīlā(h)*.

⁴⁵ Glas u okruglim zagradama izgovara se fakultativno.

U glagola infinitiv svršava na *-t* i *-ć*: *trĕst*, *dōĕ**; nema imperfekta, aoristan i glagolskog pridjeva prošlog. Ostale su pojave kao i u susjednim čakavskim govorima. Više primjera za ove i druge pojave čitalac će naći u već spomenutoj Hrastinoj raspravi.

Antroponimija. Sve dijalekatske pojave mogu se, naravno, posvjedočiti bogatom onomastičkom građom koju sam skupio i ubicirao. Istakao bih ovdje kao posebnost da na Šolti nalazimo vrlo raznolik repertoar osobnih imena sa zanimljivom tvorbom strukturom hipokoristika, od kojih velik postotak, mnogo veći nego na susjednim otocima, čine narodna imena. Katkad je u imenima sačuvan motiv imenovanja: *Šinājka* (rođena na Sinaju za ratnoga zbjega), *Nilo* (rođen također u El Shatu za ratnoga zbjega), *Šidrānka* (rođena na moru), *Njĕgoška* (rođena na brodu »Njĕgošu«) itd. Nasljedovanje pretkova, djedova, imena sve je manje u običaju, a kad se tako postupi, obično se djetetu nadjene ime drukčijim oblikom hipokoristika: *Antĕ* → *Antica* (ž.), *Antĕć* (m.), *Jovānka* (prema tal. *Giovanna*) → *Ivānka*, *Ivānkica*, *Marĕja* → *Mārĕ*, *Mārĕica* itd.

Na Šolti su prilično oštro podijeljena dva areala s obzirom na promjenu hipokoristika i akcenatsko ponašanje u njima. Starijem arealu pripadaju Donje i Srednje Selo, a gdjekad i Grohote. U tim mjestima mijenjaju se dvosložni hipokoristici m. roda na */-o/* i */-e/* po staroj *t*-deklinaciji: *Tōmĕ* — *Tomotā*; *Milĕ* — *Miletā*, *Jōkĕ* — *Jokotā*, *Rikĕ* — *Rikotā*. U N. sg. takvi hipokoristici imaju ovu akcenatsku shemu */- ˘/*: *Nĕvĕ*, *Jūbĕ*, *Dānĕ*, *Jōzĕ*, *Vītĕ*, *Đūrĕ*, *Dōmĕ*, *Īvĕ*. Mlađem arealu pripadaju hipokoristici kakvi se čuju u Gornjem Selu i Stomorskoj s dugouzlaznim akcentom */˘/* na penultimi: *Ante*, G. sg. *Antĕ*; *Miko*, G. sg. *Mikĕ*; *Tōne*, G. sg. *Tōnĕ*; *Brā˘co*, G. sg. *Brā˘cĕ*; *Mido* (: Miodrag), G. sg. *Midĕ*; *Kōse* (: Kosenka), G. sg. *Kōsĕ* itd., što je u skladu s izbjegavanjem naglašene kratke ultime i pojave tzv. kanovačkog akcenta u tim mjestima.

Vrlo velik izbor osobnih imena nije uvjetovao jači razvitak osobnih nadimaka.

Zabilježio sam također prilično velik broj obiteljskih nadimaka. Davno doseljeni rod s vremenom je imao više obitelji koje su nosile isto prezime, a time je identifikacija po prezimenu bila otežana.

Uzmemo li u obzir da pojedine obitelji istoga roda još danas žive grupirano po dvorima, onda je zaista samo po prezimenu bilo teško identificirati dotičnu obitelj. Iz povijesnih potvrda doznajemo da su, vjerojatno i zbog toga, mnoga starija prezimena zamijenjena nadimcima. Po Rubićevu istraživanju na Šolti je 10% rodova i 12% domaćinstava dobilo prezime po nadimku.

Toponimija. Odras toga stanja nalazimo u toponimima. Toponimija Šolte nije bogata potvrdama iz starijih razdoblja⁴⁶. Pri njezinoj obradi trebat će se osloniti uz arheološke nalaze i usmenu predaju — na jezičnu analizu sadržaja, porijekla i oblika imena. Prema onome što pokazuje skupljena građa, zaključujem da je današnja toponimija Šolte novijega postanja i u vezi s migracijom novog stanovništva u XVI. i XVII. stoljeću, koje je nadslojilo malobrojne starince i preuzelo samo manji dio starijih imena. Od starijih toponima u grohotskoj katastarskoj općini u vezi sa

⁴⁶ Mnogi dijelovi naselja nazivaju se u Grohotama po dvorima pojedinih rodova: *Krā˘njĕ˘ev dvĕr*, *Ambrōzov dvĕr*, *Andrĕša dvĕr*, *Bukiĕnice dvĕr*, *Gomdiĕ˘a dvĕr*, *Pōpiĕ˘ev dvĕr*, *Riĕiĕ˘a dvĕr*, *Bilā˘nkv dvĕr*, *Peĕ˘a˘rōv dvĕr*, *Mlađ˘inov dvĕr*, *Ozrĕtiĕ˘a dvĕr*, itd. Takvi dvori svojevrstne su ograde i upućuju na obilježja srednjovjekovnog seoskog graditeljstva. U njima se nalazi sve što je potrebno obitelji: žrvanj, tijesak za vino i masline, studenac, pomoćne prostorije itd.

starim redovničkim nastambama: *Basil'ija Bôta, Za Bôtu, Mirja, Zalôkva, Stâgha* i *Bâne* te imena koja upozoravaju na starije utvrde: *Vêla gomîla, Gra°dâc, Miri, Za kaštil, Strâ°ža, Gradina, Gradine* sa starim imenom *Košjün* sačuvanim danas u imenu male uvale pođno Gradine.

Toponimi u goripoljskoj katastarskoj općini upozoravaju na stari benediktinski samostan i druge starije nastambe: *Stomôrska, Mójstrovo, Jêža, Gôspe od Stomôrja, Kolûdrov dôlac, Filipînsko, Strâ°ža...*

U sridovaškoj i dolivaškoj katastarskoj općini predjeli koji su služili za starije nastambe, utvrde i u kojima je nađeno arheoloških ostataka nose ova imena: *Basil'ija, Svêti Mijôil, Strâža, Kaštilac, Dugotîna, Svêtâ Jêlê, Studênac, Bûne, Gradina, Gradina kod Studêna* itd.

Upozoriti je na toponime koji upućuju na davno privođenje tla kulturi: sjećom: *Pâsika, Lâzi*, paljevinom: *Požâr, Požârîna, Paljêvine*, na lijehe plodnog zemljišta: *Jêža* (lijeha), *Vlâke, Ôgrade, Ponîkve, Dôca, Gôrîne pòje*, na zemlju dobivene ždrijebom: *Ždribine*, kao voljom viših sila, kao ostatak poganstva, na koje upućuje još: *Pâzigrad, Pogânica, Tržânâc, Igrîšê°e*, na zemlje koje nose imena motivirana imenima predrimskog i romanskog postanja kao što su *Gârma, Griže* (litice), *Gripa, Pêč'ina* (:peča, lat. *petia* »komad zemlje«), *Šepurîne* (bočata voda uz more), na starohrvatsku upravu *Kneškâ*, na senjske gusare kojima je južna nenaseljena obala s uvalama pružala sigurna skloništa, kao i na susjednom Braču: *Vêlâ* i *Mâlâ Sênska*, na slikovite metafore u obalnoj toponimiji: *Lîvâk* (uvala, uvala od *Lîvka*), *Nôzdra, Matîka* (uvala), *Sûžân* (usp. *ûžân* »uzao«, za rt o koji se razbijaju valovi, stvaraju virovi), *Praščê vrîlo* (za rt kod Lanterne u Splitskim vratima) itd. Toponimi kao *Prâzi, Prâžac, Petrâli* i sl. upozoravaju na stare kamenolome u kojima su nastajali vrijedni spomenici kasnoantičke arhitekture na Šolti, te nekoliko toponima *Japjênice*, u kojima se proizvodilo čuveno šoltansko vapno.

Motivi tih i drugih toponima te jezične osobitosti i leksik omogućuju proniknuti u vrlo zanimljivu motiviku koja je odraz stvarnih prilika u dalekoj prošlosti ovoga otoka.

EIN ANSATZ ZUR SPRACHLICHEN UND ONOMASTISCHEN PROBLEMATIK DER INSEL ŠOLTA

RESÛMEE

In dieser Arbeit wird der Toponymik, die aus der romanisch-kroatischen Sprachsymbiose resultiert, besondere Aufmerksamkeit geschenkt. Die Dislozierung dieser Toponyme deckt sich mit spätantiken archeologischen Denkmälern auf der Insel, und sind somit Indikatoren für die Dislozierung der Siedlungen auf der Insel. Auf der Grundlage der Verwendung der Termini *vas* »vicus« und *selo* »proedium« wird auf die Diskontinuität derjenigen Siedlungen auf der Insel, die vormals *vasi* benannt waren, geschlossen. (Siehe die Bezeichnungen der weiblichen Einwohner von Sridnje Selo und Donje Selo: Sridôvaška, Dolivaška).

Auf der Grundlage dialektalen Daten erläutert der Autor die Einwanderungen auf die Insel, da mit der neuen Bevölkerung auch unterschiedliche sprachliche Neuerungen in den Mundarten einzelner Siedlungen auftreten. Dies ist zurückzuführen auf die Anzahl der später zugezogenen Familien, ihrer Herkunft, sowie die Anzahl der alteingesessenen Bevölkerung in den einzelnen Siedlungen.